

Viking

Kataloget til Nationalmuseets stort anlagte udstilling beskriver kulturmøder og skibsteknologi i vikingetiden med overvægt på førstnævnte. Resultatet er spændende fortællinger om nyt om nyt og nyt om gammelt, som indimellem fremstår med en snert af både indforståethed og overpædagogik.

Anmeldelse

Williams, G., P. Pentz & M. Wemhoff (red.) 2013

Viking

Nationalmuseet, British Museum, Museum für Vor- und Frühgeschichte. København: Nationalmuseet.

Den stilige publikation 'Viking' er udgivet i forbindelse med den stort anlagte vikingeu dstilling af samme navn, arrangeret i et samarbejde mellem Nationalmuseet, British Museum og Museum für Vor- und Frühgeschichte, Staatliche Museen zu Berlin. Udstillingen vises på de tre museer i nævnte rækkefølge inden for tidsrummet juni 2013 til og med januar 2015. Sidste gang en vikingeu dstilling af tilsvarende omfang blev vist, var i 1992-1993, hvor 'Viking og Hvidekrist. Norden og Europa 800-1200' blev vist på Grand Palais i Paris, Altes Museum i Berlin og Nationalmuseet. Udstillingen var et tilløbsstykke og blev også dengang ledsaget af et fælles katalog, der i de forløbne 20 år har fungeret som et uundværligt opslagsværk, ikke mindst til inspiration eller når blot proveniens og museumsnummer på en af de udstillede genstande skulle tjekkes. For et par år siden rygtedes det så, at en ny vikingeu dstilling af internationalt format var undervejs, forventningerne er gradvist steget, og såvel udstilling som katalog har været imødeset med spænding.

'Vikings' sorte omslag prydes på forsiden af et lodret stående sværd med sølvbelagte hjalter og knop. V-et i 'Viking' stikker som en spydspids ned under resten af titlen, der er udfyldt i sølvgråt og indeholdende en grafisk gengivelse af vand. Signalet er smukt, seriøst og nøgternt, budskabet i bund og grund beskidt: Vold. Som modvægt hertil symboliserer Hedebymønten på omslagets bagside vikingerne som fredelige handelsfolk. Dilemmaet om, hvordan vikingerne opfattes, er dermed respekteret, om end med umiddelbar fordel til volden. Den dystre side af sagen går igen på første op-

slag, der er holdt i en dæmpet rød farve – som skæret af en brændende by i natten. Til gengæld er tegningen af prøveopstillingen af stævnen til stålskelettet inklusive barduner, der holder sammen på den moderne konstruktion, lidt besynderlig. Det færdige stålskelet er fremstillet til montering af udstillingens primære genstand, det ca. 37 m lange krigsskib Roskilde 6, som blev udgravet i forbindelse med anlæggelsen af Vikingeskibsmuseets museumsø.

Således bragt i en lettere episk stemning, der understreges af forordet ved *Hendes Majestæt, Dronning Margrethe af Danmark*, følger forordet ved de tre museers direktører og indledningen ved *Gareth Williams*.

I indledningen indgås en læserkontrakt, idet læseren bliver oplyst om, at udstillingen og dermed også kataloget ikke har til hensigt at dække alle aspekter af vikingetiden. Fokus er i stedet på to centrale temaer: 1. Gensidige kulturelle påvirkninger mellem vikingerne og de kulturer, de mødte. 2. Roskilde 6 som eksponent for vikingeskibene og den maritime teknologiske betydning for vikingetiden. De to temaer belyses med udgangspunkt i nye, væsentlige fund og ny forskning i eksisterende materiale.

Publikationens fem kapitler begynder alle med et citat fra en omtrent samtidig kilde, der er særligt udvalgt for at sætte det enkelte kapitels indhold i relief. Fælles for kapitlerne er desuden, at de hver især afsluttes med et nærmere blik på to til tre udvalgte emner.

Kontakter og kulturudveksling

Forventningsafstemningen er på plads, men inden fortællingen kan begynde, får læseren en pude i ryggen i form af en begrebsafklaring vedrørende oprindelsen og betydningen af navnet 'Viking', vikingeverdenen og det at forstå vikingerne. Velanbragt og komfortabelt sat til

Tema: nye udstillinger

rette er det tid til *Sunhild Kleingärtner* og *Gareth Williams* første kapitel om kontakter og kulturudveksling.

Vikinger opfattes nemt som en massebetegnelse og sjældent af den grå slags. Som modtræk hertil beskrives vikingernes kulturelle og etniske forskelligartethed, og hvordan de på forskellige måder og til forskellig tid blev påvirket af og selv fik indflydelse på andre folkeslag. Kontakterne førte til såvel sociale som økonomiske udvekslinger, men at beskrive plyndring som en del af de sidstnævnte giver ikke mening.

Kapitlet indeholder en lidt ujævn gennemgang af de geografisk, befolkningsmæssigt og kulturelt forskellige forhold i vikingernes hjemlande i Skandinavien. I et cirkelslag umiddelbart uden om dette kerneområde følger en beskrivelse af frankernes rige, de angelsaksiske og keltiske kongedømmer i Storbritannien og Irland samt de forskellige folkeslag syd, øst, nord og nordøst for Østersøen. Dernæst udvides cirklen til de fjerneste destinationer for vikingernes ekspansion med hovedvægten lagt på Det Byzantinske Rige og Kalifatet. Fremstillingen af de mange folkeslag ledsages kun i enkelte tilfælde af kort, og for en ikke hjemmevant læser ville yderligere kort have været en hjælp til at bevare overblikket over blandt andre islamiske dynastier og grupperinger af tyrkiske halvnomader.

I afsnittet om handel og udveksling er der helt på sin plads gjort meget ud af at forklare en mulig udvikling fra "handelspenge" til metaløkonomi, men omtalen af hals- og armringe som værende fremstillet i "overensstemmelse med et multiplum af unser" vil nok få nogle til at stå af. Til fortællingen om vikingerne hører også den ubehagelige omstændighed, at de i lige så høj grad som andre i deres samtid handlede med slaver.

Blandt kapitlets tre afsluttende udvalgte emner lever især *Timo Ibsens* beskrivelse af et af tidens mindre handelscentre Wiskiauten op til indledningens hensigts-erklæring om at belyse de kulturelle interaktioner mellem vikingerne og de kulturer, de mødte, gennem eksempler på nye, væsentlige fund og ny forskning i eksisterende materiale.

Krigsførelse og Militær Ekspansion

Publikationens andet kapitel om krigsførelse og militær ekspansion, der er forfattet af *Gareth Williams*, efterlader et stærkt billede af tænder file under

uudholdelige smerter, blodrus og bersærkerang sat i perspektiv af en engelsk massegrav med overvejende yngre, muligvis skandinaviske mænd, som er blevet halshugget fra halssiden. Ud fra et kristent syn var vikingernes 'hit and run' plyndringstogter moralsk forkastelige, men for unge mænd fra vikingernes elite handlede det, selv i døden, om kunne 'vise sig værdige' inden for slægtssamfundets æreskodeks. Et stærkt kapitel, som sættes yderligere i relief i de tre afrundende afsnit ved *Neil Price*, *Simon Coupland* og *Gareth Williams*. Eneste indvending er manglen på mere detaljerede kort blandt andet til at holde rede på rūs'ernes aktiviteter.

Magt og Aristokrati

Magt og aristokrati er titlen på katalogets tredje store kapitel, skrevet af *Anne Pedersen*, som allerede fra begyndelsen understreger, at det handler om, hvordan billedet af vikingernes samfund har ændret sig inden for de sidste tyve år. Et tiltalende udgangspunkt, der minder læseren om, at skønt spektakulære fund er fascinerende, er det forsøget på at finde helheden, der skriver historie. Og det bliver der gjort her.

I kapitlets afsluttende tre fokushistorier lægger *Matthias Wemhoffs* afsnit om de store, karolingiske halbyggerier og paladser op til en interessant sammenligning med de såkaldte centralpladser i Danmark. Det bliver dog umiddelbart kun ved antydningen og en nærmere uddybning savnes.

Tro og Ritual

Fjerde kapitel handler om tro og ritual. Forfatteren er *Neil Price*, der leverer en kompetent behandling af et yderst komplekst emne som de ikke-kristne vikingers åndelige og rituelle verden. En paradoksal verden af rumlighed i form af variation og alsidighed over for en tilstræbt voldelig adfærd; alt er tilladt, så længe blodofferet er inkluderet.

I underafsnittet om trosændringen anføres, at Harald Blåtand overflytter sin far Gorm den Gamles knogler fra Nordhøjen til den nyopførte kirke i Jelling. Det fremgår imidlertid i fortællingen om Kongens gård i Jelling af *Anne Pedersen*, der er et af de udvalgte slutemner i forrige kapitel, at ny forskning har åbnet mulighed for et andet hændelsesforløb. Denne 'uoverensstemmelse' forstærker blot fornemmelsen af den hastighed, hvor-

med nye undersøgelsesresultater kontinuerligt både bidrager til og udfordrer gældende tolkninger.

Skibet og Vikingerne

Det femte og sidste kapitel handler om skibet og vikingerne og er skrevet af *Peter Pentz*. Det er en graverende fejl, når det fremgår, at der lå seks skibe i Skuldelev spærringen i Roskilde Fjord. I 1957-59 blev der foretaget marinarkæologiske undersøgelser af skibene i spærringen ud for Skuldelev, og dykkerne mente at kunne erkende seks skibe, deraf navnene Skuldelev 1-6. I 1962 blev spærringens centrale del indrammet med spunsvægge, vandet blev pumpet ud, og skibene kunne udgraves. Under udgravningen blev det konstateret, at skibsdelen fra henholdsvis Skuldelev 2 og Skuldelev 4 tilhørte et og samme skib, nemlig Skuldelev 2. Der er derfor kun fem Skuldelev-skibe, og kun et af dem er bygget i Irland, nærmere bestemt omkring Dublin i 1042.

Byggeriet af *Havhingsten fra Glendalough* er publiceret, og det ville have været rart med en kildehenvisning i forbindelse med omtalen heraf. I øvrigt er sejlet til *Havhingsten fra Glendalough* rektangulært (lidt bredere end højt) og måler 112 m², og der findes endnu ingen kilder, som giver belæg for brugen af trapezformede sejl i vikingetiden.

Beskrivelsen af vikingernes skibsteknologi er fejlagtig og rodet. For eksempel splitter man ikke træer med økser; træer kløves med trækiler, og planker hugges med økser. Og at beskrive bådebyggernes arbejde som opbygningen af 'det generelle skelet' er en misforståelse af klinkbygningsteknologien, hvor skibets form først dannes af plankerne, og herefter sættes spanterne i.

Udstillingens centrale genstand, Roskilde 6, er hovedpersonen i kapitlets to afsluttende afsnit, hvor *Jan Bill* belyser skibets mulige historiske kontekst og *Kristiane Strætkvern* kompetent skildrer det store arbejde med at dokumentere, konservere og rekonstruere et så dårligt bevaret skibsfund.

Udstillingskataloget

Efter noter og litteratur samt en liste over udlånende museer følger selve udstillingskataloget over genstande

og samlede fund, nævnt tilnærmelsesvist i samme rækkefølge som i udstillingen. Udstillingens hovedemner er inddelt i 1. Vikingernes skib, 2. Vikingernes Verden, 3. Krig og udfærd, 4. Riget, magten og æren, 5. Tro og ritual. Publikationens kapitler har overskrifterne: 1. Kontakter og Kulturudveksling, 2. Krigsførelse og Militær Ekspansion, 3. Magt og Aristokrati, 4. Tro og Ritual, 5. Skibet og Vikingerne. Sekvensen af udstillingstemaer er således forskellig, idet fortællingen om vikingernes skibe står først i udstillingskataloget men kommer til sidst i publikationens kapitler. Desuden er overskrifterne i de to dele kun undtagelsesvist identiske. Det virker lidt forvirrende, men det er en større udfordring at krydstjekke afbildninger af genstande og fund i teksten med udstillingskataloget, når rækkefølgen kun omtrentlig er ens. For eksempel er mandsgraven grav 50 fra Kopparsvik, Visby, Gotland afbildet i kapitlet 'Tro og Ritual', men i udstillingskataloget skal den findes i 'Vikingernes Verden' under 'Handelsmænd på langfart'. Publikationen indeholder allerbagest et samlet, fyldigt register over steder, genstande, personer, begreber mm.

Publikationens billedside er meget flot, og der forekommer også nogle kort, men læsere, der endnu ikke er på hjemmebane i vikingetiden, ville have været bedre tjent med flere detaljerede kort. Det er endvidere noget uklart i hvilket omfang, teksterne er oversat fra engelsk respektive tysk, enkelte steder halter sproget, både grammatisk og i form af ord, som ikke passer ind i sammenhængen. En ekstra samlet gennemlæsning og korrektur af hele teksten ville antagelig have fanget svipserne, men en stram tidsplan har sandsynligvis sat sine begrænsninger.

Det er en vanskelig balancekunst gerne at ville nå så mange potentielle interessenter som muligt uden enten at blive overdrevet pædagogisk eller for indforstået. 'Viking' holder balancen langt hen ad vejen, og selv om der bliver trådt på begge sider af stregen undervejs, kommer publikationen flot i mål. For at vende tilbage til udgangspunktet for denne anmeldelse, så erstatter 'Viking' ikke udstillingskataloget fra 'Viking og Hvidekrist', og det har heller ikke været meningen. De to publikationer supplerer til gengæld hinanden meget fint indtil næste gang, vikingerne igen står for tur i et internationalt udstillingssamarbejde.